

■ حجت الاسلام والمسلمین دکتر
محمد حسین مختاری مازندرانی

■ حجت الاسلام والمسلمین
علی اصغر مرادی

سرشت‌نامه	مختاری مازندرانی، محمدحسین، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام بدیادآور	فرهنگ اصطلاحات و مفردات / محمدحسین مختاری مازندرانی، علی‌اصغر مرادی
مشخصات نشر	قم: انتشارات گروه الونقی، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	۱۲۰ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م
شابک	۶۰۰۰۰ ریال، ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۰۵۳-۱-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	چاپ قبلی: موسسه پژوهشی ابن‌سینا، جامعه پژوهشگران، ۱۳۰۰
یادداشت	کتابنامه: ص: ۱۲۰، همچنین به صورت زیرنویس
موضوع	حدیث - علم الرجال - اصطلاح‌ها و تعبیرها
شناسه افزوده	مرادی، علی‌اصغر، ۱۳۴۱ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ ۴۳۳/۱۱۴ BP
رده بندی دیویی	۲۹۷/۳۶۴۰۱۴
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۴۹۹۳۰

حجت الاسلام والمسلمین دکتر
محمد حسین مختاری مازندرانی

حجت الاسلام والمسلمین
علی اصغر مرادی

فرهنگ
اصطلاحات
ومفاهیم
رجالی

قم، خیابان دهنه
انتهای کوچه پادشاهی
کد پستی: ۳۲۱۶۵۸۷۹
تلفن: (۰۲۵) ۲۷۸۳۵۲۳۲
همراه: ۹۱۲۵۵۳۵۹۷۹

تدوین و تنظیم: مؤسسه پژوهشی عروة الوثقی
ناشر: عروة الوثقی / طراح جلد و صفحه‌آرا: مرتضی فتح‌اللهی
لیتوگراف: چاپ و صحافی: نگارش
نویت چاپ: اول - زمستان ۱۳۹۴ - شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه
بها: ۶۰۰۰ تومان

حق قانونی و شرعی چاپ و نشر مخصوص ناشر است.
شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۶۰۵۳ - ۱ - ۶

فهرست مطالب

۲۵.....	امارات ذم	۹.....	تقریظ استاد محمد ابراهیم جناتی
۲۶.....	امارات مدح	۱۱.....	مقدمه رفقا
۲۶.....	اهلیت تحمل	۱۲.....	الف
۲۷.....	ب	۱۴.....	آداب نقل حدیث
۲۷.....	بقرینه	۱۵.....	اثر
۲۷.....	بزیعیه	۱۵.....	اجازه
۲۸.....	بصیر بالحدیث والروایه	۱۵.....	اقسام اجازه
۲۸.....	بیانیه	۱۶.....	أجلأ الطائفه
۲۹.....	ت	۱۶.....	اجمع العصابه علی تصحیح ما یصح عنه
۲۹.....	تابعین	۱۷.....	احادیث متعارضه
۳۰.....	تابع تابعین (اتباع تابعین)	۱۷.....	اختصار سند
۳۰.....	حریف	۱۸.....	ادای حدیث
۳۱.....	تحمل حدیث	۱۸.....	اسماعیلیه
۳۱.....	تراجع	۱۹.....	استناد
۳۱.....	تزکیه	۱۹.....	أسند عنه
۳۱.....	تصحیح سند	۲۰.....	اشعریه
۳۲.....	تقدیم جرح و ثناء	۲۱.....	اصحاب اجماع
۳۳.....	تواتر	۲۲.....	اصل
۳۳.....	تواتر اجمالی	۲۲.....	اصول الاولیه
۳۴.....	تواتر لفظی	۲۳.....	اصول الثانویه
۳۴.....	تواتر معنوی (تواتر تفصیلی)	۲۳.....	اصول الحدیث
۳۵.....	ث	۲۴.....	اعتبار
۳۵.....	ثقه	۲۴.....	اعلام
۳۵.....	ثقة فی الحدیث (فی الروایة)	۲۴.....	اقسام کتب رجال
۳۶.....	ثوبانیه	۲۴.....	الفاظ جرح و ذم
۳۷.....	ج	۲۵.....	الفاظ مدح
۳۷.....	جارج	۲۵.....	القاب محدثین

۵۰.....	دَین	۳۷.....	جارودیه
۵۱.....	راهبای تحمل حدیث	۳۷.....	جامع کتب الحدیث
۵۱.....	روایت	۳۸.....	جبریه
۵۱.....	روایة الکابر عن الاصاغر	۳۸.....	جرح و تعدیل مطلق
۵۲.....	رَهْط	۳۸.....	جزء
۵۳.....	زیدیه	۳۸.....	جلیل
۵۳.....	س	۳۸.....	جمع احادیث متعارض
۵۵.....	السنابق واللاحق	۳۹.....	جوامع
۵۵.....	سلیمانیه	۴۰.....	ح
۵۵.....	سليم الجنبه	۴۰.....	حال الأداء
۵۵.....	سماع	۴۰.....	حافظ
۵۶.....	سمطیه	۴۰.....	حجت
۵۶.....	سنت	۴۱.....	حدیث
۵۷.....	سند	۴۱.....	حالت قدس
۵۸.....	ش	۴۲.....	حررته
۵۸.....	شاذ	۴۳.....	خ
۵۸.....	شاذ مردود	۴۳.....	خاصی
۵۸.....	شبه التعليق	۴۳.....	خبر
۵۹.....	شروط راوی	۴۳.....	خبر أدنی
۶۱.....	شیخ	۴۳.....	خبر أعلى
۶۱.....	سبع الاجازه	۴۳.....	خبر اوسط
۶۲.....	شیخ طائفه	۴۳.....	خبر حسن
۶۳.....	ص	۴۴.....	خبر شاذ
۶۳.....	صالح حدیث	۴۴.....	خبر صحيح
۶۳.....	صالح و راجع	۴۵.....	خبر ضعيف
۶۳.....	صالحیه	۴۶.....	خبر عزيز
۶۳.....	صحابه	۴۶.....	خبر قوى
۶۴.....	صباح ست	۴۶.....	خبر متواتر
۶۴.....	صحيح الحديث	۴۷.....	خبر مستفيض
۶۴.....	صدوق (محل الصدق)	۴۷.....	خبر معلل
۶۵.....	ط	۴۸.....	خبر موثق
۶۵.....	طبقه	۴۸.....	خبر واحد
۶۵.....	طرق اثبات عدالت راوی	۴۸.....	خبر واحد قطعی الصدق
۶۶.....	ع	۴۸.....	خبر واحد قطعی الکذب
		۵۰.....	د
		۵۰.....	دانقيه

۸۰	مؤنن	۶۶	عالی سند
۸۰	مؤول	۶۸	عده
۸۱	متابع و شاهد	۶۸	علم تراجم
۸۲	متروک	۶۸	علم درایه
۸۲	متشابه	۶۹	علیایه
۸۲	متصل	۶۹	عین و وجه
۸۲	متضمن خبر	۷۰	غ
۸۳	متفق علیه	۷۰	غریب
۸۳	متفق و مقترق	۷۱	غلاة
۸۳	متقن	۷۲	ف
۸۴	متن	۷۲	فاضل
۸۴	محمل و مبین	۷۲	فرع
۸۴	مجهول	۷۲	فطحیه
۸۴	محدث	۷۲	فقیه
۸۴	محفوظ	۷۳	فوائد کتب رجا
۸۴	محفوظ بالقرینه	۷۳	فهرس
۸۵	محکم	۷۴	ق
۸۵	محمّديه	۷۴	قاری
۸۵	مختلف	۷۴	قاصر
۸۵	مُخَرَّج	۷۴	قدریه
۸۶	مُخَرَّج (مُخَرَّج)	۷۴	قرائت بر شیخ
۸۶	مُخَفَّص	۷۵	قریب الامر
۸۶	مُدَبِّح رِجَالِ الْأَقْرَانِ	۷۶	ک
۸۶	مُدْرَج	۷۶	کتاب
۸۷	مُدْلَس	۷۶	کتابت (مکاتبه)
۸۸	مراتب التعديل	۷۶	کتاب تحقیق
۸۹	مراحل تحقیق در	۷۶	کثیرالروایه (کثیرالمنزله)
۸۹	مرجه	۷۶	کرامیه
۹۰	مرجحات	۷۷	کوفی
۹۱	مرسل	۷۷	کیسانیه
۹۲	مرضی (مشکور و خیر)	۷۸	کیسانیه خلص
۹۲	مرفوع	۷۹	ل
۹۳	مزکی	۷۹	لابأس به
۹۳	مزیه	۷۹	لاعنیه
۹۳	مُستخرج	۸۰	م
۹۴	مستدرک	۸۰	مؤتلف و مُختلف

۱۰۷.....	ممدوح.....	۹۴.....	مکون الی روايته.....
۱۰۸.....	مُملی.....	۹۴.....	مُستملی.....
۱۰۸.....	مناوله.....	۹۴.....	مسلسل.....
۱۰۸.....	من اصحابنا.....	۹۵.....	مُسند.....
۱۰۸.....	من اولیاء امیرالمؤمنین ع.....	۹۶.....	مُسند.....
۱۰۹.....	منقطع.....	۹۶.....	مُشبهه مقلوب.....
۱۰۹.....	مُنکر.....	۹۶.....	مُشترک.....
۱۰۹.....	موضوع.....	۹۷.....	مُشکل.....
۱۱۰.....	موقوف.....	۹۷.....	مُشکور.....
۱۱۰.....	مولی.....	۹۷.....	مُشهور.....
۱۱۰.....	مهمل.....	۹۸.....	مُشبه.....
۱۱۱.....	ن.....	۹۸.....	مُخفف.....
۱۱۱.....	نازل السند.....	۹۸.....	مُصنف.....
۱۱۱.....	ناسخ و منسوخ.....	۹۸.....	مُضطرب.....
۱۱۱.....	ناووسیه.....	۹۹.....	مُضطرع بالروایه.....
۱۱۲.....	نص.....	۹۹.....	مُضمَر.....
۱۱۲.....	نصیریه.....	۱۰۰.....	مطروح.....
۱۱۲.....	نواب اربعه.....	۱۰۰.....	معتبر.....
۱۱۳.....	نواذر.....	۱۰۰.....	معترله.....
۱۱۴.....	و.....	۱۰۰.....	معتمد الكتاب.....
۱۱۴.....	واقفیه.....	۱۰۱.....	معجم.....
۱۱۴.....	رجاده.....	۱۰۱.....	معدل.....
۱۱۴.....	و..... طریق.....	۱۰۲.....	معروف.....
۱۱۴.....	و.....	۱۰۳.....	مُعْضَل.....
۱۱۵.....	و.....	۱۰۳.....	معلق.....
۱۱۵.....	وکیل.....	۱۰۴.....	معلل.....
۱۱۷.....	ه.....	۱۰۴.....	مُعْتَمَد.....
۱۱۷.....	هاشمیه.....	۱۰۵.....	مُعید.....
۱۱۷.....	هشامیه.....	۱۰۵.....	مُغیریه.....
۱۱۸.....	ی.....	۱۰۵.....	مُفرد.....
۱۱۸.....	یحتج بحديثه.....	۱۰۵.....	مُفَوَّضه.....
۱۱۸.....	يَكْتُبُ حَدِيثَهُ (يُنْظَرُ حَدِيثُهُ).....	۱۰۶.....	مقبول.....
۱۱۹.....	فهرست آیات و روایات.....	۱۰۶.....	مقطوع.....
۱۲۰.....	فهرست مأخذ.....	۱۰۷.....	مقلوب.....
		۱۰۷.....	مکاتب.....

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ عَلَى رَسُولِهِ الْأَمِينِ
 وَالْأَمُّ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

بر همگان روشن است که حدیث یکی از عناصر اصلی استنباط احکام الهی است ولی در زمانی می توان به آن استنباط کرد که در سه مرحله مورد بررسی قرار گیرد.

۱. مرحله اصل صدور که برای شناخت آن عالم رجال و درایه شکل گرفت.

۲. مرحله دلالت که یکی از مسایل عمده از جنبه نظری در علم اصول است و یکی از مبانی عمده اجتهاد فعلی مجتهد می باشد.

۳. مرحله جهت صدور که آیا بیان حکم، واقعی و یا تقیّه ای است برای شناخت آن علاوه بر بررسی دو عامل گذشته نیاز به بررسی شرایط زمان صدور و شرائط مخاطبان دارد.

حال گویم برای اصل صدور حدیث و نیز احوال مختلف و

گوناگون آن دو علم رجال و درایه نقش اصلی را دارند از این رو است که عالمان، فرزندگان، فرهیختگان، دانشوران در این باره کتاب‌ها تألیف کرده و از هیچ‌گونه تلاش و کوششی دریغ ننموده‌اند، هر طبقه لاحق به تأسی از طبقه سابق این دو علم شریف را پی گرفته و تحقیق کرده‌اند در طبقه کنونی و در عصر حاضر نیز بسیاری برای تحقیق و تدقیق در این زمینه کوشیده‌اند و برخی برای مشخص‌تر شدن جنبه‌هایی از دو علم مذکور همچون اصطلاحات و مفاهیم، حالی دامن همت به کمر زده‌اند از این جمع‌اند: دو فاضل محترم و معتمد، گرانقدر حضرت حجة الاسلام آقای محمد حسین مختاری - م. زده و مجده - و آقای علی اصغر مرادی - دام توفیقه - که در این مورد به خصوص کتابی تحت عنوان «فرهنگ اصطلاحات و مفاهیم رجال» تألیف کرده‌اند، بخشی از آن را مورد مطالعه قرار دادم از نظر ترتیب، تنظیم و محتوا جالب و ارزنده بود امیدوارم بیش از پیش موفق و مؤید باشند.

انا العبد الفانی
مجتبای ابراهیم جناتی

مقدمه مؤلفان

حمد بی‌بدایت و سپاس بی‌نهایت سزاوار و شایسته ذاتی است که جهان‌باریک را به انوار دانش روشن و صفحات قلوب را به ضیای معرفت مزین نمود و درود فراوان بر سرور کاینات و خاتم انبیاء پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد ﷺ و بر آل اطهر و عترت اخیار آن حضرت و نور سلام بی‌پایان بر راویان احادیث و حاملان و حافظان سخنان معصومین علیهم‌السلام.

علم رجال که در آن از احوال و بهت حدیث از حیث اتصاف ایشان به شرایط قبول و اعتبار اخبار آنها و عدم آن بحث و گفتگو می‌شود، در بین دانش‌های اسلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، زیرا با معرفت به مسایل این علم می‌توان داریان حدیث را از جوانب گوناگون مورد شناسایی قرار داد و راه استنباط احکام و عملیات اجتهادی را هموارتر ساخت، چونکه اغلب احکام شرعی از طریق سنت شریفه استنباط می‌شود و سنت نیز غالباً از طریق احادیث کشف می‌گردد.

بنابراین احادیث نقش مهمی در استنباط احکام الهی دارند، لذا ائمه اطهار علیهم‌السلام به این امر اهتمام فراوانی داشته و اصحابشان را به کتابت حدیث ترغیب می‌نمودند تا این میراث گرانمایه برای

نسل‌های بعدی جاودانه بماند، از این جهت علمای شیعه کوشیده‌اند با تألیف کتب حدیث آنهم در شرایط سختی که حکومت‌ها و قدرت‌های سلطه که «کتاب» را در تشخیص و تعیین احکام شرعی کافی می‌دانسته‌اند، از این‌رو به شدت مانع از ضبط و نشر احادیث بوده‌اند، آثار معصومین (علیهم‌السلام) را حفظ کنند.

دیری نباید ممنوعیت کتابت حدیث مرتفع گردید، تقریباً همه مسلمانان در جمع حدیث و تدوین و تبویب آن مبادرت ورزیدند و پیرامون متن و سند حدیث و بیان معانی آن به بحث و بررسی‌های سودمندی پرداخته‌اند که نتیجه آن پیدایش و انتشار گسترده کتب حدیثی بود. به مرور زمان در قالب «علم الحدیث» به معنای عام آن تجلی یافت. طولی نگذشت که مباحث آن به اندازه‌ای گسترش یافت که این علم خود به علم مخالف منشعب گردید از قبیل «علم الحدیث»، «علم درایة الحدیث» و «علم رجال الحدیث»؛ امروزه در اطراف هر یک از اینها در مراکز علوم دینی از سوی صاحبان فن به طور مستقل و به گونه تخصصی مباحث مبسوطی مطرح می‌گردد.

به هر ترتیب نظر به اهمیت این علم در میان دیگر علوم اسلامی از مدتی پیش در انتظار فرصت بودیم تا در وقت مقتضی اصطلاحات مربوط به این سه علم را تبیین و تفسیر نماییم، آنچه به عنوان «اصطلاحات و مفاهیم رجال» در پیش روی شما است در همین راستا انجام گرفته است تا علاقمندان هر چند به گونه اجمالی با اصطلاحات علوم رجال آشنا گردند، امید است برای همگان مفید و سودمند باشد.

در اینجا یادآوری چند نکته در مورد این کتاب بایسته و ضروری است:

۱. اصطلاحات رجالی به صورت حروف الفبا تنظیم گردیده است، لیکن از آنجا که برخی از اصطلاحات دارای اقسام و اجزایی است، این اقسام پس از ذکر مقسم (اصطلاح مورد نظر) بیان گردیده‌اند.

۲. همان‌گونه که از نام این مجموعه پیداست، در بیان اصطلاحات مربوط به علم رجال سعی وافر گردیده است، متنها بعضاً از اصطلاحات مربوط به علم درایه و علم تراجم و همچنین معرفی برخی از فرق و مذاهب که خود کتاب مستقل و جداگانه‌ای را می‌طلبد به مناسبت ارتباط این امر با کدیگر سخن به میان آمده است.

۳. ممکن است برخی از اصطلاحات از قلم افتاده باشد ولیکن به خواست الهی در چاپ‌های بعدی به عنوان ضمیمه به کتاب افزوده خواهد شد.

۴. بدون تردید این کتاب خالی از عیب و نقص نمی‌باشد، از این رو برای مؤلفان باعث مسرت و خوشحالی خواهد بود که تذکرات لازم را از سوی فضلاء گرانقدر و صاحبان نظر دریافت دارند تا در چاپ‌های بعدی نواقص مرتفع گردد.

علی اصغر مرادی - محمد حسین مختاری

ش ۹۴/۷/۲۳ هـ

مطابق با اول محرم الحرام ۱۴۳۷ هـ ق